

هنر آزادی و تعهد

آلبر کامو می‌گوید: «هنرمند این عصر از بس همه چیز را طرد می‌کند، حتی سنت هنری خود را می‌پندارد که می‌تواند قواعد خاص خود را بیافریند و سرانجام گمان می‌کند که خداست. با این تصور می‌پندارد که شخصا می‌تواند واقعیت خود را نیز بیافریند. با این همه آنچه دور از جامعه می‌آفریند آثاری است صوری و انتزاعی. به‌عنوان تجربه، ایجادکننده هیجانی هست، اما از باوروری که خاص هنر واقعی است و رسالت هنرمند گردآوری و تحصیل آن است عاری است... «شاعر ملامتی» که زاده جامعه‌ای تجارت پیشه است... سرانجام از نظر اندیشه کارش بدین تاجر می‌رسد که می‌پندارد فقط در صورتی هنرمند، هنرمندی بزرگ است که به مخالفت با جامعه خود، جامعه هرچه باشد، برخیزد. این فکر در اساس خود

درست است که هنرمند واقعی نمی‌تواند با جهانی که خدایش پول است همگام شود، اما نتیجه‌ای که از آن می‌گیرند یعنی این که هنرمند باید مخالف هر چیزی به طور کلی باشد درست نیست. بدین گونه بسیاری از هنرمندان ما آرزو دارند که «لامتی» شوند، اگر چنین نباشند وجدانشان ناراحت است و می‌خواهند که هم برایشان کف بزنند، هم سوت بکشند.»

از کامو نقل کردیم چون متأسفانه در جامعه هنری ما هم - که می‌بایست از اساس متفاوت با جوامع هنری دیگر دنیا باشد - وقتی اسم هنر متعهد به میان می‌آید فریاد اعتراض برمی‌آید که «هنر اصالت دارد، قداست دارد، هدف است، وسیله نیست، هنر تنها به یک چیز تعهد دارد و آن هم آزادی است». اما سؤال این است: کدام آزادی؟ کامو به این پرسش نیز پاسخ داده است:

«کلمه‌های آزادی و برابری را هم بر سر در زدن‌ها می‌نویسند و هم بر سر در معابد بازرگانی. با این همه به فحشا کشیدن کلمه‌ها با عواقب آن همراه است. آنچه امروز بیش از هر چیز مورد بهتان قرار گرفته ارزش آزادی است.»

و سپس با اشاره به برخی زمزمه‌های مخالفه اضافه می‌کند: «اگر حماقت‌هایی تا این حد رسمی ممکن است بر زبان بیاید از آن روست که در مدت ۱۰۰ سال، جامعه بازرگانی از آزادی، کاربردی انحصاری و یکجانبه داشته است. یعنی آزادی را به منزله حق تلقی کرده، نه تکلیف و از آن باک نداشته است که تا حدی نتوانسته، آزادی اصولی را در خدمت پیدای عملی بگمارد.»

آزادی حق هنرمند نیست. تکلیف اوست. تفاوت در همین تلقی از آزادی است. آزادی زمانی می‌تواند به مثابه تکلیف مد نظر هنرمند قرار بگیرد که در رهایی از تعلق معنا پیدا کند نه در رهایی از تعهد. هنر ناگزیر از تعهد است. البته، هنر متعالی نه آن هنری که در نظر کامو «مشق خطی بی‌اهمیت و وسیله ساده سرگرمی» است. دکتر علی شریعتی سخنی در این باره دارد که می‌توان آن را در ادامه همین گفته کامو و در تشریح آن نقل کرد: «بزرگترین کشمکش میان نویسندگان، بزرگترین تصادم میان دو قطب فکری در جهان - شرق یا غرب -



طرح: corbis

تأثیرگذاری گسترده و جایگاه بخصوصی که در فرهنگ‌سازی اجتماعی دارند، بیش از دیگر نمونه‌ها مورد توجه اندیشمندان و فعالان حوزه فرهنگ و اندیشه قرار گرفته‌اند. پسند عامه بر مفرح بودن محصولات سینما و تلویزیون و جنبه سرگرمی آنها توجه و تأکید دارد و از سوی مقابل، آنچه مورد توجه تحلیلگران حوزه فرهنگ و اندیشه است پیام، محتوا و مضمون این برنامه‌هاست. روشن است که نه می‌توان بی‌توجه به مخاطب بود و نه بی‌اعتنا به تکلیف. اگر تجربه‌های انتزاعی و فرمالیستی صرف را هنر ندانیم، به طریق اولی تصاویر متحرکی را هم که قرار است مستقیماً پیام‌ها و مضامین دیکته شده و باسماهای به خورد تماشاگر بدهند، هنر نخواهیم دانست. هنر نه آن فرار است و نه این قرار. هنر زنده است و پویا و همواره بدیع، شکوفا و شکوفنده. خلاقیت، همین قدرت امتزاج غیر قابل تفکیک فرم و محتواست که البته لازم‌اش شناخت درست فرم و هم محتوا است. نه کسی که شناخت درستی از فرم و قالب هنر ندارد می‌تواند مبلغ خوبی برای دانسته‌های حتی فراوان و عمیق و درست فکری خود باشد، و نه کسی که معرفت و درک اجتماعی و فکری درستی ندارد می‌تواند با تکیه بر تجربه‌های حتی بی‌مانند و قابل تحسین خود در فرم و قالب بیانی هنری، تأثیرگذار باشد و خوش خیالانه خود را در جرگه اهل هنر به شمار آورد. از کوزه همان برون تراود که در اوست. هنرمند تنها زمانی می‌تواند حرف‌های شاعرانه، عارفانه، فلسفی و اندیشمندانه بزند که خودش شاعر، عارف، فیلسوف و اندیشمند باشد. و البته شعر و عرفان و فلسفه و اندیشه هم به معنای واقعی شان نه مثلاً «عرفان لایت با طعم نعنای»^۲

پانویس‌ها:

۱. تعهد کامو، مصطفی رحیمی (گزیده و ترجمه)، آگاه، تهران، ۱۳۴۲، ص ۸۲ و ۸۳، گزیده‌ها به انتخاب سید مرتضی آوینی در مقاله «ادبیات آزاد یا متعهد».
۲. برگرفته از شعری از مرحوم حسین پناهی.

آزاد جعفری

کارگردان فیلم «۱۰۵ درجه و رو به بالا» درباره سقوط ویتنام. ۶. تباه شده و از دست رفته. اختلال و بی‌نظمی. ۷. از کارگردانان برجسته تاریخ سینمای فرانسه و سازنده فیلم معروف «شیطان صفتان». ۸. نابود - مساوی - صفت سگان بیمار و پاچه‌گیر! ۹. رنگی و طبعی‌اش این روزها خریداران زیادی دارد. پدر علم روان‌شناسی - نفی عرب. ۱۰. فیلمی به کارگردانی حمیدرضا صلاح‌مند - اشاره به دور - مایع حیات. ۱۱. شاعر بزرگ آلمان - فیلم حمیدرضا هنرمند با بازی مهراون مدیری. ۱۲. بازیگر قدیمی سینمای ایران که امسال از او در جشنواره فیلم‌های «زادبوم» و «پستچی سه بار در نمی‌زند» نمایش داده شد.

۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱	ه	ل	ا	م	ت	ع	د	ن	ی	م	ح
۲	ف	ی	ا	س	م	ش	ه	د	ه	م	ز
۳	ت	غ	ر	و	ا	و	ا	ف	ا	ه	ا
۴	و	م	ا	ن	ک	ا	د	ر	ن	پ	س
۵	پ	ا	ج	ا	ن	م	ی	ا	م	م	م
۶	ن	ا	ن	ا	ر	ت	ا	ر	ت	و	ر
۷	ج	ل	م	د	د	ی	م	د	ا	ن	ا
۸	د	ب	ا	ن	و	ن	و	ن	ج	ر	ن
۹	ق	ن	ن	و	ن	ی	و	ن	و	د	ی
۱۰	ی	ا	ت	ا	ت	ا	ت	ا	ا	ی	ک
۱۱	ق	م	ر	ر	ش	ه	ر	م	ر	ی	ا
۱۲	ه	د	و	ن	د	د	و	ن	د	ه	ر

پاسخ جدول شماره ۱۲۳

۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱											
۲											
۳											
۴											
۵											
۶											
۷											
۸											
۹											
۱۰											
۱۱											
۱۲											

جدول شماره ۱۲۴

افقی:

۱. بازیگر سرشناس سینمای تجاری ایران که فیلم‌هایش در سال‌های اخیر با استقبال خوبی از سوی تماشاگران مواجه شده است. ۲. فیلمی به کارگردانی مصطفی رزاق کریمی و با شرکت محمدرضا فروتن - اثر رطوبت. ۳. برای بعضی‌ها همه چیز است. پرفروش‌ترین فیلم سینمای ایران در سال جاری. ۴. نام فیلمی از فرانک دارابونت - تا آن فرصت زیادی نداریم - از خوردنی‌ها! ۵. دوری و به سلامتی گذشتن - گودنا - تکرار یک حرف. ۶. فیلمی از داود موثقی - کسی که در راه افتاده را گویند. ۷. فیلمی از داگ لفلر و با بازی بن کینگزلی و آیشوریا رای که سال گذشته در یکی از بخش‌های بین‌المللی جشنواره فجر به نمایش درآمد. ۸. طرفداران متعصب را گویند - فیلم جدید تام کروز که نمایش آن در آلمان با اعتراض مردم این کشور روبه‌رو شد - مادر ورزش‌ها. ۹. قرمز فرانسوی - مادر عرب - پابرجا و فعال و زنده. ۱۰. در برخی حمام‌ها هست - اطلاعات و حرف‌های بی‌ارزش - شرارت و پلیدی. ۱۱. رسمیت و استمرار - نامی شاهنامه‌ای - یازده. ۱۲. ساز شاکو - بازیگر محبوب دیوید لینچ کارگردان بزرگ سینما که در برخی از آثارش نیز حضور داشته.

عمودی

۱. بازیگری که امسال در جشنواره از حیث تعداد فیلم رکورددار بود. ۲. بخل و تنگ‌چشمی - بازیگری که در جشنواره با فیلم پوسته و حریم حضور داشت. ۳. نقشه فرنگی - محل عبور - هم تنوری‌اش است و هم ماشینی. ۴. از اجزای مهم اتومبیل - نام فیلم مرحوم رسول ملاقلی‌پور - او. ۵. آزاد -